

Den lilla handboken som stöd
för lärande och skolgång

VALTERI JEESAR

valteri.fi/sv

Till läsaren

Ibland befinner man sig i en situation där man blir tvungen att ändra innehållet i elevens studier, lärmiljö eller det sätt på vilket undervisningen ges. På det här sättet vill vi se till att eleven lär sig de saker som behövs och i synnerhet att hans eller hennes vilja att lära sig bevaras. Med tanke på upprätthållandet av motivationen för lärandet är det viktigt att skraddarsy undervisningen, det vill säga anpassa innehållet, lärmiljön och undervisningsmetoderna för att främja lärandet, i synnerhet när lärandet inte framskrider på önskat sätt.

I denna handbok behandlas frågor som berör undervisning samt stöd för uppväxt och lärande. Den är skriven för skolans personal och vårdnadshavare för att påminna om de faktorer som hjälper barnet att uppnå de bästa möjliga inlärningsresultaten för honom eller henne. Genom elevens styrkor och resurser hittar man ofta nycklarna till och med till de besvärligaste läsen i lärandet. Genom ett nära samarbete mellan lärarna och aktörerna inom elevvården får man tillgång till ett stort urval av metoder för att stöda lärandet. Då skolan och hemmet öppet funderar över och söker lösningar tillsammans får man det bästa slutresultatet ur barnets synvinkel.

I vissa situationer kan det också behövas sparringshjälp utanför den närmaste kretsen. Genom handledningsbesök från Valteri center för lärande och kompetens stöder man barnets eller den unga personens lärande, skolgång och möjligheter att delta i den egna lärmiljön. Med hjälp av ett handledningsbesök kan man också stöda utvecklingen av hela arbetsgemenskapens kompetens.

Mer om handledningsbesöken
[https://www.valteri.fi/sv/tjanster/
handledningsbesok/](https://www.valteri.fi/sv/tjanster/handledningsbesok/)

Handledningsbesök till Hissula skola

Joona som går i femte klass i Hissula skola har problem med skolgången. Hans skolmotivation har sjunkit och han vill inte använda sina hjälpmedel. Utan hjälpmedel underpresterar Joona, och både hemma och i skolan oroar man sig för den kommande övergången till högstadiet. Skolan har stött Joonas skolgång på många olika sätt, men man vill ha mer stöd för den nuvarande situationen. Joonas lärare kontakter Valteris handledningstjänster. Tillsammans med hemmet och skolan väljs de tjänster bland Valteris utbud som bäst kan stöda Joona. När Valteri har fått en betalningsförbindelse från kommunen görs ett handledningsbesök till Joonas skola.

Före besöket sätter den handledande läraren sig grundligt in i Joonas situation. Under handledningsbesöket följer hon Joonas skoldag samt diskuterar med Joona och de vuxna som arbetar med

honom. Den handledande läraren bekantar sig med Joonas läromedel, hjälpmedel och stödarrangemang. Vid dagens slut håller Joonas stödnätverk och den handledande läraren ett gemensamt möte där dagens observationer sammanställs, situationen struktureras och stödåtgärderna skraddarsys. Den handledande läraren ger tips på material och metoder samt handleder bland annat i användningen av hjälpmedel. Man lyfter fram pärlor i skolans verksamhet och förtydligar arbetsfördelningen. Joonas egen skola har mycket kompetent och yrkeskunnig personal, men den handledande läraren blir en partner som stöder i en svår situation. Efter handledningsbesöket skickar den handledande läraren ett sammandrag av handledningsbesöket till skolan och hemmet. Preliminärt överväger man ett nytt handledningsbesök senast i sjätte klass.

Bild på handledningsbesökets process!

Underhållsåtgärder i problemsituationer

När det uppstår problem med lärandet kan man underlätta situationen genom att ändra på flera av de faktorer som påverkar studierna. I den här handboken hjälper vi till med att kontrollera hur de viktigaste faktorerna som påverkar lärandet fungerar och ger tips på underhållsåtgärder.

Fungerande växelverkan	4
Verksamhetskultur och lärmiljö	6
Förståelse för situationen	7
Målinriktning och uppföljning av framsteg	9
Utnyttja tillgångar och styrkor	10
Strukturering av undervisningen	10
Differentiering av undervisningen och andra pedagogiska lösningar	12
Utnyttjande av hjälpmedel	13
Strukturering och effektivisering av samarbetet	14

I slutet av handboken finns dessutom en ordlista och en tabell över beslut om stöd för lärandet.

Fungerande växelverkan

Interaktionen mellan eleven och läraren/skolgångshandledaren

En fungerande interaktion mellan eleven och de vuxna som handleder eleven utgör grunden för allt. I bästa fall är interaktionen positiv och förstående och innehåller en gnutta lekfullhet. I ett tryggt, varmt samspel kan eleven känna att de vuxna bryr sig om honom eller henne.

Att vara positiv innebär inte att man accepterar allt, eftersom man i skolan naturligtvis också ofta måste begränsa och styra elevernas verksamhet i önskad riktning. Ibland blir man tvungen att begränsa så mycket att interaktionen blir negativ utan att man märker det då eleven får betydligt mer negativ än positiv respons från de vuxna.

Vardagens brådska kan i sin tur leda till att hela interaktionen blir mycket tunn och eleven inte upplever att relationerna i skolan är sådana att han eller hon vågar avslöja sina egna önskemål eller utmaningar. I dessa situationer är det bra att stanna upp och fundera över vad man kan göra för att förbättra interaktionen

Interaktionen mellan hem och skola

Ansvaret för att utveckla samarbete mellan hemmet och skolan ligger hos utbildningsanordnaren. Utgångspunkten för samarbetet är att bygga upp förtroende, jämlikhet och ömsesidig respekt. I samarbetet beaktas familjernas mångfald samt deras behov av information och stöd. ¹

- Får vårdnadshavaren mer positiv än negativ respons om sitt barn?
- Är vi på samma sida?
- Hurdan bild förmedlas till vårdnadshavaren av interaktionen mellan eleven och läraren/handledaren?
- Vad gör man om det förekommer problem i interaktionen?

Vad är det som krånglar i interaktionen?	Ja	Nej	Hur kan man öka/utveckla?
Under dagen får eleven betydligt mer positiv än negativ respons av de vuxna.			
Eleven har en positiv bild av sig själv som studerande och skolelev..			
Eleven vågar berätta för skolans vuxna om sina önskemål eller utmaningar angående skolgången.			
De vuxna i skolan har tillräckligt med tid för gemensamma positiva interaktionsstunder med eleven.			
Det är lätt för de vuxna i skolan att se elevens styrkor.			
Interaktionen mellan skolans vuxna beträffande elevens ärenden fungerar väl.			
Skolans verksamhetskultur stöder positiv interaktion.			
Elevens vårdnadshavare får betydligt mer positiv än negativ respons om eleven.			
Elevens vårdnadshavare har en aktuell uppfattning om hur elevens skolgång löper.			
Kommunikationen mellan skolan och hemmet fungerar väl.			

Verksamhetskultur och lärmiljö

I skolan stöds barnets uppväxt och utveckling med hjälp av både en lärmiljö som främjar lärandet och en verksamhetskultur som ökar välbefinnandet. Med lärmiljöer avses bl.a. de utrymmen och platser samt de gemenskaper och förfaringssätt där studierna och lärandet sker. En lärmiljö som stöder lärandet främjar interaktion, deltagande och byggandet av gemensam information. Skolans verksamhetskultur består av skolans praxis och strukturer. Verksamhetskulturen har en väsentlig inverkan på om eleven känner sig delaktig i skolans gemenskap. Verksamhetskulturen berättar om alla synliga och osynliga händelser i skolan, och i bästa fall gör den skolans lärmiljö till en trygg plats som stöder lärandet och som är flexibel enligt behov. Varje medlem i gemenskapen påverkar verksamhetskulturens uppkomst genom sin verksamhet, men skolans chefer och undervisningspersonal har en särskilt stor inverkan på den.

2. 3

Både skolans lärmiljö och verksamhetskultur påverkar inlärningsresultaten. Inte ens den finaste skolan med nya apparater ersätter en attityd som visar att man bryr sig och vill hjälpa eleven att gå vidare på sin stig. Det viktigaste är en känsla av gemensamma elever och en delad uppfattning om hur man ska samarbeta med de befintliga resurserna.

I en inklusiv skolgemenskap får eleven stöd för sitt lärande och sin utveckling enligt sina behov, inte enligt sin diagnos eller stödnivå. Då finns det en vilja hos undervisningspersonalen att utveckla sin verksamhet så att den motsvarar elevernas behov genom att personalen organiserar sin verksamhet och sina resurser på bästa möjliga sätt.

Genom att ändra sätten att ordna undervisningen kan man ofta bättre möta elevens förändrade behov. De bästa resultaten uppnås genom att tillsammans söka lösningar i stället för att fokusera på problemen och vad som orsakar dem. I jakten på försvunnen motivation bör man se till att undervisningen genomförs på ett sätt som möjliggör upplevelser av att lyckas och som ökar elevens känsla av att han eller hon klarar sig. Elevens möjlighet att göra små val stöder hans eller hennes självständighet. Att vara en fullvärdig medlem i en gemenskap och ha en möjlighet att både ge och få hjälp hjälper eleven att fästa sig vid gemenskapen, vilket i sin tur ökar hans eller hennes motivation för lärandet.¹

Det kan uppstå många slags problemsituationer i lärandet eller skolgången längs studievägen. Det är viktigt att bedöma situationen på ett övergripande sätt så att man kan förstå situationen. Elevens funktionsförmåga påverkas förutom av elevens egna egenskaper också av bl.a. situationen hemma samt skolans verksamhetsmiljö och stödåtgärder. Före man kan börja lösa problemsituationer måste man ta reda på vilka alla faktorer som påverkar situationen.

Inlärningssvårigheter eller t.ex. neuropsykiatriska funktionsvariationer påverkar elevens lärande och funktionsförmåga. Alla vuxna som arbetar med eleven bör ha tillräcklig kunskap om de bakgrundsfaktorer som påverkar elevens funktionsförmåga. Man kan öka personalens kompetens t.ex. genom precisionsutbildning.
<https://www.valteri.fi/sv/tjanster/fortbildning/>

Förståelse för situationen

Situationen och elevens funktionsförmåga kan se annorlunda ut i skolan än till exempel hemma. Därför är det viktigt att kartlägga situationen ur olika synvinklar.

Alla bakgrundsfaktorer som påverkar problemsituationer kan sällan elimineras helt, men elevens funktionsförmåga kan ökas avsevärt genom att skräddarsy undervisningen och lärmiljön. Ofta riktas förändringsbehoven framför allt mot faktorer utanför eleven.

Man kan inte ändra allt, men man kan alltid göra något!

Tjänst för kartläggning av funktionsförmågan
<https://toimintakykyarvio.fi/>

Tillräcklig förståelse?	Ja	Nej	Vad ska man göra för att rätta till saken?
Observation har utnyttjats för att utreda problemsituationen. När uppstår problem? Vad har hjälpt?			
Alla som arbetar med elevarbete har grundläggande kunskaper om inlärningssvårigheter.			
Alla vuxna i skolan har grundläggande kunskaper om neuropsykiatriska funktionsvariationer.			
I problemsituationer utreds alltid problemets bakgrund grundligt.			
Skolans verksamhetskultur stöder alla elevers lärande.			
Skolans verksamhetsmiljö stöder alla elevers lärande.			
I problemsituationer strävar man efter att ändra skolans verksamhetskultur och lärmiljöer så att de stöder eleven bättre.			

Målinriktning och uppföljning av framsteg

I problemsituationer är det viktigt att tydliga mål ställs upp för att förändra situationen. Det är särskilt viktigt att eleven själv har fått vara med och ställa upp målen. Målen ska vara tillräckligt små för att eleven ska kunna uppnå dem och förbli hoppfull också i svåra situationer. Vid behov kan målen delas upp i mindre delmål.

När målen ställs upp ska man fastställa hur och när målen ska uppfyllas. För att det skall ske framsteg får tidslinjen inte vara för lång. Målen kan inte uppnås utan att man samtidigt fastställer metoderna och verktygen för att nå resultat. Det är viktigt att alla är medvetna om målen och att de är närvarande i vardagen.

Tips!

För att göra eleven delaktig kan man till exempel utnyttja SASY – Samtal med hjälp av symboler-korten. SASY-bildmaterialet och verksamhetsmodellen är ett hjälpmedel för barncentrerad diskussion som är lätt att använda. Det kan t.ex. vara fråga om ett IP-samtal eller plan för lärande-samtal, ett utvecklings- eller utvärderingssamtal, ett gemensamt möte för undervisningen och rehabiliteringen, eller ett mångprofessionellt möte. SASY-bilderna innehåller de ämnesområden som behandlas i skolans diskussioner. Teoribakgrunden bygger på positiv identifiering samt affektiv och positiv pedagogik.

<https://www.valteri.fi/tuote/kesy-keskustelu-symbollein-sasy-samtal-med-hjalp-av-symboler/>

Dessa personer hjälper med att uppnå målet	När utvärderas målets uppfyllande?	Vad förändras när målet har uppnåtts?
Dessa saker bör ändras i miljön för att målet ska kunna uppnås	Mål	Hur kommer man ihåg målet?
Dessa saker bör ändras i verksamheten för att målet ska kunna uppnås	Undervisningsmaterial, hjälpmedel o.s.v. som används	Hur mäts målets uppfyllande?

■ Utnyttja tillgångar och styrkor

Elevens styrkor antecknas i de pedagogiska handlingarna. Det är relativt enkelt att kartlägga styrkor och resurser, men hur kan vi få alla elevers styrkor att synas i skolans vardag?

Det finns glädjande mycket färdigt material om att hantera styrkor, och det är viktigt att knyta styrkorna till vardagen. Särskilt i problemsituationer med lärande och skolgång stöds elevens självförtroende av att man utnyttjar hans eller hennes styrkor och resurser.

Syns styrkorna i vardagen?

- Hur har styrkebaserad pedagogik inkluderats i skoldagen?
- Vilka material används som stöd för den styrkebaserade pedagogiken?
- Hur kan man synliggöra elevens styrkor i skolans vardag?
- Vilka saker ger eleven tillfredsställelse i skolan?
- Hur synliggör man nya färdigheter som eleven lärt sig?
- Vilka färdigheter/saker kan eleven lära någon annan?

■ Strukturering av undervisningen

Strukturering av undervisningen hjälper eleven att handla på önskat sätt i sin omgivning. Genom att ge visuella tips hjälper man eleven att förstå och förutse framtiden. Detta frigör i sin tur elevens krafter för att lära sig nytt och generalisera inlärd färdigheter till olika miljöer.

Struktureringen av undervisningen är också nära förknippad med att förutse funktioner och situationer. Genom att berätta om evenemang och eventuella ändringar i planerna i god tid hjälper man elever som behöver tid för att bearbeta händelser.

När undervisningen struktureras förtydligas och visualiseras utrymmet, arbetets och verksamhetens framskridande (material), tid, sociala situationer eller regler och överenskommelser. Tydliga mål och en strukturerad lärmiljö gör det möjligt för eleven att arbeta mer självständigt inom ramen för sina egna styrkor och stödbehov. Genom struktureringen av undervisningen kan man särskilt underlätta vid svårigheter med de exekutiva funktionerna. 4

I praktiken kan strukturering innebära bland annat

- en plan för hur lektionen framskrider med bilder/text
- strukturering av en enskild uppgift
- användning av en klocka eller Time Timer för att strukturera tiden
- påminnelse om regler eller förväntningar på beteendet med hjälp av bilder.

Är allt tydligt och förutsägbart?	Ja	Nej	Vad ska man göra för att rätta till saken?
Tydliga förväntningar för elevernas verksamhet och beteende har fastställts och gjorts synliga.			
Lärmiljön har ordnats så att den är så förutsägbart som möjligt, d.v.s. alla saker har sin plats och saker händer på samma ställen.			
Man använder en dagstruktur.			
Man utnyttjar en lektionsstruktur.			
Arbetet med enskilda uppgifter är uppdelat i delar.			
Läromedlen som används stöder självstyrning och självständighet.			
Uppgifternas mål har definierats tydligt tillsammans med barnet.			
Ett responssystem används som stöd för utförandet av uppgifterna.			
Hjälp kan fås vid behov och man har kommit överens om hur man ska be om hjälp.			
Instruktionerna är korta och tydliga.			
Instruktionerna är synliga.			
Lärmiljön möjliggör rörlighet och verksamhet.			

Differentiering av undervisningen och andra pedagogiska lösningar

Undervisningen kan **differentieras** på många sätt på både individ- och grupp-nivå. När undervisningen av enskilda elever differentieras kan man utnyttja bl.a. alternativa material, strukturer som stöder lärandet, olika arbetssätt, tids- och utrymmesarrangemang eller starkare stöd från de vuxna. Vid differentiering på gruppnivå kan man också stöda elevens uppväxt och utveckling med hjälp av olika **flexibla elevgrupperingar**. Man kan sträva efter att uppnå målen i grupper med elever i olika åldrar, med olika kompetensnivåer eller med olika temperament. I bästa fall erbjuder de flexibla grupperingarna flexibilitet vad gäller både målen och undervisningsmetoderna som tillämpas.

Sätten och metoderna för att undervisa tillsammans har också utvecklats under de senaste åren. **Kompanjonundervisning** är ett jämlikt samarbete mellan två eller flera lärare där de tillsammans ansvarar för planeringen och genomförandet av elevgruppens undervisning samt bedömningen av lärandet. Kompanjonundervisning är inte en stödåtgärd, utan ett arbetssätt som kan göra det möjligt att erbjuda särskilt och intensifierat stöd i en klass med allmän undervisning. Kompanjonundervisning kan genomföras av klass- och ämneslärare i par eller tillsammans med speciallärare/specialklasslärare.⁵

Man kan också uppnå flexibilitet i elevens studier, undervisning och bedömning genom **särskilda undervisningsarrangemang**. Enligt 18 § i lagen om grundläggande utbildning kan en elevs studier delvis ordnas på ett annat sätt än

vad som föreskrivs i lagen om grundläggande utbildning och med stöd av den, om det är motiverat bl.a. av skäl som har samband med elevens hälsotillstånd. Med hjälp av denna paragraf kan man t.ex. vid behov förkorta skoldagen eller befria eleven från vissa studier eller delar av studierna. Om detta görs på grund av en sjukdom är det bra att skaffa ett läkarintyg och foga det till beslutet. För elever som får särskilt stöd fattas beslutet som en del av beslutet om särskilt stöd. I IP beskrivs det hur elevens studier genomförs i praktiken. För andra elever än dem som får särskilt stöd fattas ett separat förvaltningsbeslut, varefter en plan för lärandet utarbetas för eleven.^{6, 7}

För närvarande krävs ett beslut om särskilda undervisningsarrangemang för genomförande av distansundervisning eller distans- och närundervisning, d.v.s. sammanslagen undervisning.

Årskursintegrerad undervisning, d.v.s. undervisning enligt ett eget studieprogram, möjliggör flexibilitet i fråga om den tid som står till förfogande för studierna. Eleven kan alltså avancera långsammare i vissa studier än när eleven studerar enligt årskurs. Med hjälp av årskursintegrerad undervisning kan man undvika att redan genomförda studier inte räknas tillgodo, vilket annars sker om eleven stannar kvar på klassen. Inom den årskursintegrerade undervisningen definieras timfördelningen samt läroämnenas mål och innehåll per studiehelhet. En elev som framskrider långsammare kan ändå studera tillsammans med sin undervisningsgrupp.

En elev som studerar enligt sitt eget studieprogram får vid slutet av läsåret ett läsårsbetyg över studier som avlagts med godkänt resultat och går vidare till nästa årskurs. För elever som genomför årskursintegrerade studier ska man utarbeta ett studieprogram. Att genomföra årskursintegrerad undervisning kräver

ett beslut om detta i den lokala läroplanen. Möjligheten ska också nämnas när årskursintegrerad undervisning används för en enskild elev. Användningen av årskursintegrerad undervisning kan eventuellt förhindra att studierna avbryts.^{8, 7}

■ Det finns forskningsbaserade bevis på att lärandet är effektivast, när ⁹

■ Utnyttjande av hjälpmedel

Syftet med hjälpmedlet är att främja eller upprätthålla användarens funktionsförmåga. Med hjälp av hjälpmedlet ska barnets eller den unga personens verksamhet vara så självständig som möjligt. Behovet av hjälpmedel kan hänföra sig till motoriska eller sensoriska funktioner, kommunikation, reglering av uppmärksamhet och exekutiva färdigheter, samt lärande.

Hjälpmedlen kan vara till exempel rullstolar, förstorande apparater, hörapparater och ljudböcker. Olika stressleksaker, balansdynor, aktivitetstabeller eller kommunikationsstöd är också hjälpmedel. Man behöver inte alltid ett färdigt föremål, man kan också hitta på

hjälpmedel själv. En klimp häftmassa, en överraskning från ett chokladägg eller garnstump kan fungera lika bra som egentliga hjälpmedel. En fantasibild kan också vara ett hjälpmedel.

De som arbetar med barnet ska sätta sig in i de hjälpmedel som barnet använder, och man ska komma överens om användningen av dem med barnet, barnets vårdnadshavare och eventuella andra relevanta yrkespersoner. Hjälpmedel ska användas systematiskt och deras användning och behov ska bedömas regelbundet. Vid behov ska man be om handledning, konsultation och utbildning i användningen av hjälpmedlen.

Strukturering och effektivisering av samarbetet

I vissa elevers liv ingår många olika aktörer. De har alla som mål att stöda barnets uppväxt och utveckling. I mångprofessionellt samarbete är det bra att gå igenom allas åsikter så att man kan bilda en gemensam uppfattning om vad som eftersträvas. Det lönar sig att förtydliga arbetsfördelningen mellan olika aktörer så att alla vet vem som ansvarar för vilken verksamhet. Om barnet har behov av intensifierat eller särskilt stöd och eventuella andra stöddokument, till exempel en habiliteringsplan, kan man också anteckna gemensamma mål i dem.

I samarbetet är det viktigt att växelverkan och kommunikationen är öppen och respekterar allas åsikter. Elevens och hans eller hennes familjs delaktighet är av största vikt. Språket som används under samtalen ska vara sådant att alla parter förstår det. Olika handlingar ska också utarbetas så att deras innehåll är klart för alla. Beslutsfattandet ska grunda sig på allas gemensamma syn. Även om samarbetet bygger på ett starkt förtroende mellan aktörerna ska man ändå alltid se till att tillstånden för dataöverföring är i skick.

Fungerar nätverket?	Ja	Nej	Vad ska man göra för att rätta till saken?
Känner man till vilka aktörer som stöder barnet i vardagen?			
Har det uppstått en gemensam uppfattning om elevens stödbehov?			
Har det uppstått en gemensam uppfattning om barnets stödformer och -metoder?			
Har de olika aktörernas ansvar fördelats?			
Känner alla till de olika aktörernas ansvar?			
Har allt antecknats? Var?			
Har språket och terminologin som använts i diskussionerna varit sådana att alla förstått diskussionen?			
Har kommunikationen varit öppen?			
Har dokumenten fyllts i så att alla förstår deras innehåll?			
Har besluten som fattats grundat sig på en gemensam syn?			

Ordlista: Stöd för lärande och skolgång

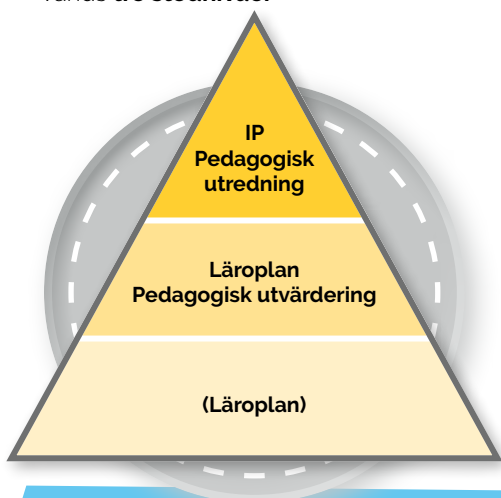
Stöd för lärande och skolgång är förknippat med mycket terminologi. Det är viktigt att både skolans personal och vårdnadshavarna har en gemensam förståelse för vad olika begrepp betyder. Detta underlättar samarbetet och förebygger missförstånd.

Stöd för lärande och skolgång

"...Eleven har rätt till stöd för lärande och skolgång som är flexibelt, planerat på lång sikt och som anpassas enligt stödbehovet. De olika formerna av stöd ska användas enskilt eller tillsammans för att komplettera varandra. Stödet ska ges så länge och på den nivå som det behövs. De tre nivåerna av stöd för lärande och skolgång är allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Eleven kan endast få stöd på en nivå åt gången. På alla nivåer av stöd kan alla former av stöd tillämpas, utom specialundervisning som ges i enlighet med ett beslut om särskilt stöd. Vid sidan av det stöd för lärande och skolgång som anges i lagen om grundläggande utbildning kan eleven dessutom få individuell elevvård enligt lagen om elev- och studerandevård." ¹⁰

Stöd för inläring och skolgång

Enligt lagen om grundläggande utbildning har den som deltar i utbildning under arbetsdagarna rätt att få undervisning enligt läroplanen, elevhandledning och tillräckligt stöd för inläring och skolgång genast när behov uppstår. Inom förskoleundervisningen och den grundläggande undervisningen används **tre stödnivåer** ⁶

En pedagogisk utredning är ett dokument som sammanställs inför beslut om särskilt stöd. Utredningen görs i samarbete mellan lärare och elevvårdspersonal.

IP, individuell plan för hur undervisningen ska ordnas, är ett dokument i vilket man beskriver hur undervisningen och stödet ordnas i enlighet med beslutet om särskilt stöd. IP:n är ett pedagogiskt dokument.

Särskilt stöd

Om intensifierat stöd inte är tillräckligt kan eleven överföras till särskilt stöd. Det särskilda stödet består av specialundervisning och annat stöd som eleven behöver. Inom det särskilda stödet kan man t.ex.

- definiera individuella lärokurser i läroämnena
- ändra timfördelningen

Intensifierat stöd

är ett mer fortlöpande, intensivt och individuellt stöd för elevens inläring och skolgång. Inom det intensifierade stödet kan man bl.a.

- använda särskilda prioriterade områden, dvs. studera endast det mest centrala i olika läroämnena

Allmänt stöd

är det primära sättet att svara på elevens stödbehov. Detta innebär i regel enskilda pedagogiska lösningar och handlednings- och stödverksamhet. Inga särskilda undersökningar eller beslut krävs för att inleda stödet. Inom ramarna för det allmänna stödet kan man använda bl.a.

- Differentiering; material, tid, stöd
- Särskilda undervisningsarrangemang, t.ex. för att ändra timfördelningen
- Undervisning som inte är bunden av årskurserna: eleven stannar inte kvar på klassen ⁷

Differentiering är ett sätt att svara på utmaningen med olika elever i undervisningsgruppen. Man kan till exempel differentiera arbetssätt, material eller den tillgängliga tiden enligt elevens behov.⁷

Särskilt prioriterade områden. En metod som kan användas för differentiering är att definiera särskilt prioriterade områden för studierna. Då är målet att hjälpa eleven att tillägna sig det innehåll som är nödvändigt för att göra framsteg i studierna. Man bör observera att eleven fortfarande behöver också annat stöd för att klara av studierna inom de särskilt prioriterade områdena som har definierats för eleven och nå de gemensamma mål som fastställts i läroplanen. Särskilt prioriterade områden för studierna kan användas endast inom ramarna för intensifierat eller särskilt stöd och det är läraren som undervisar eleven som ansvarar för att definiera de prioriterade områdena. Prioriterade områden definieras i planen för elevens lärande eller i IP i de läroämnena där lärokursen

inte har individualiserats. De särskilt prioriterade områdena för studierna utgörs av det mest centrala innehållet för den egna årskursen som definierats i läroplanen, dvs. det s.k. kärninnehållet.^{11, 7}

Vårdnadshavaren och eleven ska veta hur stor del av läroämnets innehåll som representeras av de särskilt prioriterade områdena som antecknats i läroplanen och hur hanteringen av dem relaterar till beskrivningarna av god kompetens eller kriterierna för slutbedömningen. Undervisning som fokuserar på särskilt prioriterade områden är oftast en tillfällig lösning och undervisningens innehåll ökas enligt elevens framsteg.¹¹

Elevvård är arbete som utförs i skolor och på läroanstalter som främjar, upprätthåller och skapar förutsättningar för elevens och studerandens goda lärande, psykiska och fysiska hälsa samt sociala välbefinnande. Elevvården delas in i gemensam och individuell elevvård.

ELEVHÄLSA

Generellt inriktad elevhälsa

Primär
Förebyggande
Tillhör alla

Gemenskapen

- Delaktighet
- Verksamhetskultur som främjar välbefinnande
- Hälsofrämjande

Omgivningen

- Hälsovetenskap
- Trygghet
- Tillgänglighet

Elevhälsotjänster

- Skolhälsovård
- Studerandehälsovård
- Psykologtjänster
- Kuratorstjänster

Individuellt inriktad elevhälsa

Förebyggande
Stödande

Sektorsövergripande
expertgrupp

Social- och
hälsovårdstjänster
som
tillhandahålls vid
specialläroanstalter

Elevhälsoshelheten¹²

Förlängd läroplikt.

Den förlängda läroplikten gäller gravt handikappade barn. Till dessa räknas syn- och hörselskadade barn samt barn som på annat sätt är fysiskt eller mentalt gravt handikappade eller sent utvecklade. En svår sjukdom kan också vara orsak till förlängd läroplikt. Till grund för ett beslut om förlängd läroplikt och beslut om särskilt stöd som samtidigt ska fattas, ska ligga ett psykologiskt eller medicinskt utlåtande ur vilket den sakkunnigas bedömning av graden av funktionshinder ska framgå. En elev som omfattas av förlängd läroplikt är också alltid en elev som får särskilt stöd. För eleven ska således fattas förvaltningsbeslut både om förlängd läroplikt och om särskilt stöd. Beslutet ska i regel fattas innan läroplikten börjar, redan vid 5 års ålder. Då kan rätten till avgiftsfri förskoleundervisning som föregår läroplikten förverkligas från och med hösten det år då barnet fyller 5 år, eller med andra ord ett år före barnets läroplikt börjar.¹³

Individualisering av lärokursen.

Om det inte trots stöd är möjligt att nå ens de centrala målen för ett läroämne, kan läroämnets lärokurs individualiseras. Individualisering av lärokursen innebär att definiera målnivån i enlighet med elevens förutsättningar. Individualiseringen av lärokursen motiveras i den pedagogiska utredningen och fastslås

i beslutet om särskilt stöd. Målen för och innehållet i den individualiserade lärokursen härleds från de allmänna målen för årskursens lärokurs. Även mål och innehåll som gäller lägre årskurser kan användas. Målen beskrivs detaljerat i elevens IP. Detta är viktigt, eftersom undervisningen och bedömningen genomförs utifrån de mål som registrerats i IP.¹

Stödundervisning.

En elev som tillfälligt blivit efter i sina studier eller annars behöver kortvarigt stöd för sitt lärande har rätt att få stödundervisning. Stödundervisningen ska inledas genast när man har upptäckt svårigheterna med lärandet eller skolgången för att eleven inte ska hamna på efterkälken i sina studier permanent. Med stödundervisning kan man förebygga svårigheter. Stödundervisningen ska ordnas planmässigt och så ofta det är nödvändigt. Skolarbetet ska planeras så att varje elev vid behov har möjlighet att delta i stödundervisning. Stödundervisningen ges antingen enligt elevens läsordning under sådana lektioner som stödbehovet hänför sig till eller utanför lektionerna. Olika flexibla grupperingar kan användas för att genomföra stödundervisningen. Initiativet till att ge eleven stödundervisning tas i första hand av läraren, men det kan också göras av eleven eller vårdnadshavaren.¹

Stöd för lärande och beslut ^{1, 6}

Stöd för lärande	Handläggning av ärendet	Annat att beakta
Differentiering av undervisningen	Tillhör alla elever, inget beslut	Svårigheter i lärandet och skolgången förebyggs bl.a. genom att differentiera undervisningen, och det är det främsta sättet att stöda lärandet. Läroplanen erbjuder omfattande möjligheter till differentiering.
Allmänt stöd	Tillhör alla elever, inget beslut	Allmänt stöd ska fås före intensifierat stöd, bl.a. differentiering och stödundervisning. Vid behov kan en plan för lärandet skrivas redan vid allmänt stöd.
Stödundervisning	Kräver inget förvaltningsbeslut.	En elev som tillfälligt blivit efter i sina studier eller annars behöver kortvarigt stöd för sitt lärande har rätt att få stödundervisning. Stödundervisning kan ges på alla stödnivåer.
Intensifierat stöd	Om det allmänna stödet inte räcker till får eleven intensifierat stöd. Intensifierat stöd är ett kontinuerligare, starkare och mer individuellt stöd för elevens lärande och skolgång. Eleven kan då behöva flera stödformer. Ärendet behandlas utgående från en pedagogisk bedömning genom mångprofessionellt samarbete med yrkespersoner inom elevvården. Inget förvaltningsbeslut fattas i ärendet.	- Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren. - Intensifierat stöd ges i enlighet med den plan för lärandet som utarbetas för eleven.
Särskilt stöd	Om det inte är möjligt att ge stöd för lärande och skolgång på annat sätt, fattas ett förvaltningsbeslut om särskilt stöd för eleven som grundar sig på en pedagogisk utredning. Beslut om särskilt stöd är ett tidsbundet förvaltningsbeslut, till vilket vårdnadshavarna har besvärsmätt. Ärendet behandlas utgående från en pedagogisk utredning genom mångprofessionellt samarbete med yrkespersoner inom elevvården. Vem som fattar beslutet (t.ex. bildningsdirektören eller rektorn) fastställs i utbildningsanordnarens instruktion.	- Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren. - För eleven utarbetas en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP), av vilken det ska framgå att undervisning och annat stöd ges i enlighet med beslutet om särskilt stöd. - I beslutet om särskilt stöd fattas beslut om flera frågor som är centrala för elevens rättsskydd eller användningen av resurser. Det fattas inget förvaltningsbeslut om IP:n, utan den är en pedagogisk handling.
Individuallisering av lärokursen	Målen och innehållet i den individualiserade lärokursen härleds från de allmänna målen och innehållen på läroämnets årskursnivå. Mål och innehåll för de lägre klasserna kan också tillämpas. Görs som en del av beslutet om särskilt stöd. Vem som fattar beslutet (t.ex. bildningsdirektören eller rektorn) fastställs i utbildningsanordnarens instruktion.	- Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren - Målen, uppföljningen och utvärderingen antecknas i IP.
Särskilt prioriterade områden	Kräver inget förvaltningsbeslut. Målen antecknas i läroplanen eller IP.	- Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren. - Särskilt prioriterade områden för studierna kan endast användas under intensifierat eller särskilt stöd. - Tidsbegränsning.

Stöd för lärande	Handläggning av ärendet	Annat att beakta
Särskilda undervisningsarrangemang	För elever som får särskilt stöd fattas beslutet som en del av beslutet om särskilt stöd. I IP beskrivs det hur elevens studier genomförs i praktiken. För andra elever än dem som får särskilt stöd fattas ett separat förvaltningsbeslut, varefter en plan för lärandet utarbetas för eleven. Vem som fattar beslutet (t.ex. bildningsdirektören eller rektorn) fastställs i utbildningsanordnarens instruktion	Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren.
Årskursintegrerad undervisning	Vem som fattar beslutet (t.ex. bildningsdirektören eller rektorn) fastställs i utbildningsanordnarens instruktion.	- Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren. - För elever som genomför årskursintegrerade studier ska man utarbeta ett studieprogram. - I kommunens läroplaner ska möjligheten att ordna årskursintegrerad undervisning nämnas.
Förlängd läroplikt	En elev som omfattas av förlängd läroplikt är också alltid en elev som får särskilt stöd. För eleven ska således fattas förvaltningsbeslut både om förlängd läroplikt och om särskilt stöd. Beslutet ska i regel fattas innan läroplikten börjar, redan vid 5 års ålder. Vem som fattar beslutet (t.ex. bildningsdirektören eller rektorn) fastställs i utbildningsanordnarens instruktion.	- Samarbete med vårdnadshavaren, hörande av vårdnadshavaren. - När beslutet fattas innan läroplikten börjar kan rätten till avgiftsfri förskoleundervisning före läroplikten förverkligas från hösten det år då barnet fyller 5 år.

Källor

- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. Utbildningsstyrelsen. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166434-grunderna_for_laroplanen_verkkokulkausu.pdf
- Oppimista tukeva oppimisympäristö, Kattilakoski, R. 2019. <https://www.valteri.fi/artikkelit/oppimista-tukeva-oppimisymparisto/>
- Toimintakulttuuriin vaikuttaminen kouluvaen toimilla. Komu, S. 2018. <https://www.valteri.fi/artikkelit/toimintakulttuuriin-vaikuttaminen-kouluvaen-toimilla/>
- Strukturointi ja eriyttäminen opettajan työssä. Palmu, I. 2020. Verkkoluento 14.5. 2020
- Näkökulmia yhteisopettajuuteen. Malinen, O-P. & Palmu, I. 2018. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2018/02/malinen.pdf>
- Lag om grundläggande utbildning 218:1998/628. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Elever som inte går i skola – En liten guide som stöd för skolgången. Sergejeff, J., Pilbacka-Rönkä, T. & Mantila, H. https://www.valteri.fi/wp-content/uploads/2019/09/Guide_Svensk_web.pdf
- Vanliga frågor: Kan man använda sig av årskursintegrerade arrangemang i samband med exceptionella undervisningsarrangemang? Utbildningsstyrelsen. <https://www.oph.fi/sv/vanliga-fragor/kan-man-anvanda-sig-av-arskursintegrerade-arrangemang-i-samband-med-exceptionella>
- Anonen, T. Luento Mikkelissä 2014. 2014.
- Stöd för lärande och skolgång. Utbildningsstyrelsen. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/stod-larande-och-skolgang>
- Särskilt prioriterade områden som förfaringsätt vid differentiering. Utbildningsstyrelsen. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/sarskilt-prioriterade-omraden-som-forfaringsatt-vid-differentiering>
- Opiskeluhoolto. Terveys ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto>
- Förlängd läroplikt. Utbildningsstyrelsen. <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/forlangd-laroplikt>

Valteri stöder utmaningar med lärande och skolgång

I din hand håller du en handbok som producerats av Valteri center för lärande och kompetens. Vi arbetar under Utbildningsstyrelsen och stöder barns och ungas lärande och skolgång genom mångprofessionellt samarbete runtom i Finland.

Vi producerar tjänster för såväl barn och unga som för de yrkespersoner som arbetar med dem och för hela samhället.

Våra tjänster omfattar handledningsbesök, stödperioder, utredningar, fortbildning, arbetshandledning, konsultation, projekt och utvecklingspartnerskap.

Läs mer och kontakta oss! Tillsammans skapar vi en skola som är gemensam för alla - **valteri.fi**

■ Rådgivning om stöd för lärandet

Rådgivningstjänsten för stöd för lärande erbjuder handledning i frågor som gäller stöd för lärande. Tjänsten ger anvisningar om till exempel tolkningen och tillämpningen av normerna och lagen om grundläggande utbildning. Tjänsten är finskspråkig.

valteri.fi/oppimisen-tuen-neuvonta

Läs mera om Rådgivningstjänsten för stöd för lärande på Utbildningsstyrelsens sidor.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-tuen-neuvontapalvelu>